

Stanisław Krasowicz

Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach

PROGRAMY WIELOLETNIE JAKO WSPARCIE ROZWOJU POLSKIEGO ROLNICTWA

LONG-TERM PROGRAMMES – SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF POLISH AGRICULTURE

Słowa kluczowe: programy wieloletnie, rozwój, rolnictwo, wsparcie

Key words: long-term programmes, development, agriculture, support

Abstrakt. Przedstawiono rolę wieloletnich programów we wspieraniu polskiego rolnictwa na przykładzie Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach. Omówiono zakres merytoryczny 3 kolejnych programów, wskazując jednocześnie na ich dużą komplementarność w stosunku do wybranych programów wieloletnich realizowanych przez inne instytuty badawcze podległe Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Wykazano szeroki zakres problematyki programów wieloletnich i ich przydatność jako wsparcia rozwoju polskiego rolnictwa.

Wstęp

W ostatnich latach w produkcji rolniczej w Polsce nastąpiły wielokierunkowe zmiany. Dotyczą one zarówno wykorzystania potencjału produkcyjnego, jak i poszczególnych kierunków i gałęzi produkcji rolniczej. Efekty zmian w produkcji rolniczej są wielokierunkowe. Ich dowodem są m.in. wyniki badań, wskazujące na procesy polaryzacji gospodarstw [Ziętara 2014] i pogłębiania się zróżnicowania regionalnego [Krasowicz 2011, Kuś, Matyka 2014]. Monitorowanie i ocena zmian zachodzących w rolnictwie, obok aspektów naukowych, mają także duże i stale rosnące znaczenie praktyczne w zarządzaniu rozwojem rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce oraz wpływają na charakter zmian wspólnej polityki rolnej (WPR). Przyjęte kierunki WPR mają poprawiać konkurencyjność sektora rolnego na rynkach światowych, a także ograniczać rolę rolnictwa w degradacji środowiska naturalnego (gleb, wód, powietrza). Aby WPR mogła skutecznie spełniać swoją rolę, zgodnie z założeniami musi być ona poddawana ocenie sprawdzającej funkcjonowanie stosowanych instrumentów, a w razie potrzeby ich dostosowywania do nowych wyzwań [Karwat-Woźniak 2011].

Nowymi wyzwaniami stojącymi przed polskim rolnictwem są m.in.: zmiany klimatyczne, z którymi wiąże się bezpośrednio gospodarowanie zasobami wodnymi, zachowanie różnorodności biologicznej, ocena możliwości realizacji pokrycia zapotrzebowania na surowce pochodzące z obszarów rolniczych oraz racjonalne wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski. Są to problemy o dużym znaczeniu praktycznym, istotne z punktu widzenia decyzji podejmowanych na różnych poziomach zarządzania rozwojem rolnictwa. Wymagają one długookresowej analizy z uwzględnieniem dokonujących się i przewidywanych zmian WPR Unii Europejskiej (UE) oraz zjawisk i tendencji w rozwoju rolnictwa na świecie wyznaczanych przez procesy globalizacji [Kuś, Matyka 2014]. Ich rozwiązywanie stanowi również płaszczyznę do współpracy z nauką. Możliwości takiej współpracy stwarzają programy wieloletnie ustanowione przez Radę Ministrów. Podstawę prawną do ich opracowania i realizacji stanowi art. 136 ust. 2. *Ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych* [Dz.U. z 2013 r., poz. 885, z późn. zm.]. Rada Ministrów ustanawiając program wskazuje jego wykonawcę. Dotychczas roli programów wieloletnich we wspieraniu rozwoju rolnictwa poświęcono mało uwagi w literaturze ekonomiczno-rolniczej. Prezentowano natomiast efekty prac i analiz wykonywanych w ramach poszczególnych programów wieloletnich, a nawet wybranych ich części w postaci tematów czy zadań.

Celem opracowania było przedstawienie roli programów wieloletnich we wspieraniu rozwoju polskiego rolnictwa na przykładzie Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach (IUNG-PIB).

Material i metodyka badań

Badania miały charakter kameralny. Podstawowe źródła informacji stanowiły uchwały Rady Ministrów, na mocy których ustanawiano programy wieloletnie realizowane przez IUNG-PIB oraz sprawozdania z realizacji 2 kolejnych programów w latach 2005-2014, a także założenia nowego programu wieloletniego, o którego ustanowienie na lata 2016-2020 ubiega się IUNG-PIB.

Programy wieloletnie IUNG-PIB przedstawiono na tle tematyki wybranych programów wieloletnich nadzorowanych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi (MRiRW). Taka konfrontacja miała na celu wykazanie komplementarności programów wieloletnich nadzorowanych przez MRiRW, a jednocześnie przedstawienie szerokiej gamy problemów rozwoju rolnictwa w nich uwzględnianych. Programy wieloletnie dotyczą zarówno produkcji roślinnej, jak i zwierzęcej. Uwzględniono jednak tylko programy wieloletnie dotyczące produkcji roślinnej, odnosząc się do obszarów zainteresowań badawczych IUNG-PIB [Informacje MRiRW, *Sprawozdanie z działalności...* 2015].

Wyniki badań

Każdy z programów wieloletnich ma swoją specyfikę, ale pozwalają one na długofalowe wspieranie rolnictwa. IUNG-PIB w latach 2005-2010 realizował program wieloletni pt. „Kształtowanie środowiska rolniczego Polski oraz zrównoważony rozwój produkcji rolniczej”. Założenia tego programu wieloletniego, zostały zrealizowane w całości, a program ten przyniósł szereg wymiernych korzyści dla polskiej gospodarki, do których należy zaliczyć m.in.:

- wskazanie obszarów wymagających wsparcia w ramach polityki państwa (interwencjonizmu państwowego) z tytułu niekorzystnych warunków gospodarowania w rolnictwie i tym samym ukierunkowanie polityki rolnej;
- dokonanie obiektywnej oceny zagrożeń dla siedliskowej funkcji gleb oraz tworzenie przesłanek do racjonalnej gospodarki ziemią;
- wskazanie niezbędnych kierunków zmian w gospodarce nawozowej z uwzględnieniem zróżnicowania regionalnego;
- opracowanie kompleksowej prognozy produkcji roślinnej w Polsce do roku 2020, a także ocena możliwości pokrycia potrzeb żywnościowych i energetycznych Polski;
- wskazanie możliwości rozwoju różnych systemów gospodarowania w rolnictwie (konwencjonalny, zrównoważony – integrowany i ekologiczny) i kierunków produkcji, a w rezultacie wskazanie szans dla polskiego rolnictwa na rynkach międzynarodowych;
- wskazanie kierunków działań zwiększających konkurencyjność polskiego rolnictwa w zakresie produkcji roślinnej, a w efekcie umocnienie pozycji polskiego sektora rolno-żywnościowego w warunkach globalizacji;
- dokonanie oceny wpływu WPR na stan środowiska przyrodniczego, tj. dostarczenie wiarygodnych, reprezentatywnych danych do raportów dla UE;
- wspieranie Rządu Rzeczypospolitej Polskiej w negocjacjach z UE poprzez dostarczanie argumentów popartych wynikami badań i analiz, uwzględniających specyfikę i regionalne zróżnicowanie polskiego rolnictwa;
- wdrożenie systemu doradztwa nawozowego (agrotechnicznego) jako formy wspierania modernizacji gospodarstw, a tym samym wspieranie merytoryczne producentów rolnych w zakresie realizacji koncepcji rozwoju zrównoważonego.

Miarą korzyści wynikających z realizacji tego programu był też szeroki zasięg przestrzenny dokonanych ocen pozwalający na obiektywną ocenę aspektów społecznych, ekonomicznych i środowiskowych zrównoważonego rozwoju rolnictwa. Cele merytoryczne zrealizowano zgodnie

z założeniami, co umożliwiło dokonanie wieloaspektowej diagnozy stanu aktualnego i stworzenie przesłanek do kolejnego programu wieloletniego.

Natomiast aktualnie IUNG-PIB realizuje przewidziany na lata 2011-2015 program wieloletni pt. „Wspieranie działań w zakresie kształtowania środowiska rolniczego i zrównoważonego rozwoju produkcji rolniczej w Polsce”. Jest on kontynuacją poprzedniego programu wieloletniego. Realizowany program wspiera działania ministra rolnictwa w zakresie kształtowania środowiska rolniczego oraz zrównoważonego rozwoju produkcji rolniczej. Umożliwia on podejmowanie decyzji, sporządzanie prognoz stanu rolnictwa i skutków środowiskowego rozwoju w różnych okresach, daje możliwość formułowania propozycji rozwiązań strategicznych na podstawie istniejących i stale wzbogacanych baz danych. Tematyka uwzględniona w programie stanowi wsparcie rozwoju produkcji roślinnej i kształtowania środowiska rolniczego. Przyczynia się także do kreowania postępu technologicznego i racjonalizacji kosztów. Dotychczasowe efekty realizacji programu umożliwiają realizację działań o istotnym znaczeniu dla polskiego rolnictwa, takich jak:

- wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich,
- różnicowanie działalności rolniczej w celu zapewnienia alternatywnych źródeł dochodu,
- ochrona walorów przyrodniczo-krajobrazowych obszarów wiejskich,
- aktywizacja społeczności wiejskiej i poprawa infrastruktury społecznej,
- poprawa konkurencyjności rolnictwa,
- poprawa efektywności i dochodowości gospodarstw rolnych poprzez ich modernizację i zmianę struktur rolnych,
- wspieranie rozwoju społeczeństwa informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy,
- wzmacnianie znaczenia i propozycji rolników na rynkach rolnych.

Zadania programu wpisują się w zakres merytorycznych prac, w których uczestniczy Polska na forum UE, w zakresie rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich. Obejmują także takie zagadnienia jak: reforma WPR, bezpieczeństwo energetyczne Wspólnoty, ochrona wód Morza Bałtyckiego, wpływ zmian klimatu na rolnictwo, zwiększenie konkurencyjności produkcji rolniczej. Są to problemy o dużym znaczeniu praktycznym, istotne z punktu widzenia wspierania podejmowanych decyzji przewidywania skutków ich realizacji.

Program obejmujący 4 cele priorytetowe, stanowi wsparcie dla działań Rady Ministrów RP mających na celu rozwijanie gospodarki konkurencyjnej (opartej na wiedzy) w stosunku do gospodarek krajów europejskich, zapewniającej wzrost zatrudnienia i osiągnięcie spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej na poziomie regionalnym i krajowym.

Efekty realizacji programu mają znaczenie praktyczne dla gospodarki kraju, rozwoju rolnictwa poszczególnych regionów, a także różnych grup gospodarstw (przedsiębiorców) rolnych. Warto podkreślić, że szereg efektów uwidocznić się będzie w dłuższych okresach czasu, co również wskazuje na celowość kontynuowania ocen w ramach kolejnego programu wieloletniego. W ramach priorytetów dokonywane są diagnozy stanu aktualnego, a jednocześnie wskazywane są niezbędne działania o charakterze strategicznym.

Dotychczasowa realizacja programu wskazuje, że jest on efektywną i szeroką płaszczyzną do współpracy z praktyką rolniczą, doradztwem oraz władzami administracyjnymi i samorządowymi. Daje możliwość praktycznego wykorzystania wyników badań naukowych. Może stanowić podstawę do zgłaszania nowych tematów badawczych, wynikających z potrzeb praktyki. Daje również szansę popularyzacji działalności IUNG-PIB w kraju i poszczególnych regionach. Dostarcza wskazań praktycznych sprzyjających realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju rolnictwa i poprawie efektywności wykorzystania wyników badań naukowych w praktyce. Umożliwia przygotowywanie opinii, ekspertyz, analiz i ocen dotyczących zjawisk zachodzących w sektorze rolnym, a także wpływu WPR na środowisko-przyrodnicze oraz organizację, intensywność i wydajność produkcji roślinnej.

W ujęciu ilościowym efekty aktualnie realizowanego przez IUNG-PIB programu wieloletniego przedstawiono w tabeli 1.

Problemy stanowiące treść programów wieloletnich wymagają analizy w okresach dłuższych. Ten fakt był jedną z przesłanek ubiegania się przez IUNG-PIB o nowy program. Przewidywany

Tabela 1. Wykonanie mierników realizacji Programu na lata 2011-2015 w wybranych latach
 Table 1. Implementation of the long-term Programme (2011-2015) measures in the years

Miernik/Measure	2011*	2012	2013	2014	Razem/ Total
Liczba publikacji/Number of publications – w tym: liczba publikacji z tzw. listy filadelfijskiej/including: number of publications indexed on the ISI Master Journal List	47	120	120	122	409
	1	2	2	2	7
Liczba konferencji, warsztatów, seminariów/Number of conferences, workshops, seminars	8	18	19	19	64
Liczba ekspertyz/Number of experts' reports	2	14	14	54	84
Liczba zeszytów z serii „Studia i Raporty IUNG-PIB”/Number of volumes of the series „Studies and Reports of IUNG-PIB”	1	4	4	6	15
Liczba uczestników/Number of participants	746	1610	1886	2306	6548

* realizację programu rozpoczęto od 06.09.2011/the implementation of the programme started on 6th September 2011

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

na lata 2016-2020 program wieloletni nosi tytuł „Wspieranie działań w zakresie ochrony i racjonalnego wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej w Polsce oraz kształtowania jakości surowców roślinnych”.

Wyznacznikami nowych wyzwań są dla polskiego rolnictwa m.in.: przewidywane zmiany klimatyczne, z którymi wiąże się racjonalne gospodarowanie rolniczą przestrzenią produkcyjną, zasobami wodnymi, dążenie do zachowania bioróżnorodności biologicznej i zabezpieczenia zapotrzebowania na żywność i paszę oraz pokrycie zapotrzebowania na biomasę do produkcji energii odnawialnej. Ważnymi wyzwaniami są też problemy racjonalnego nawożenia i ograniczania emisji gazów cieplarnianych oraz zwiększania sekwestracji CO₂ w glebach, z uwzględnieniem naturalnych metod zwiększania ilości pierwiastka węgla w glebach (biosekwestracja). Przedmiotem analiz będzie również ocena wpływu nawozowego wykorzystania produktów pofermentacyjnych z biogazowni rolniczych na środowisko przyrodnicze. Problemy te znajdują odzwierciedlenie w zadaniach dotyczących problemów emisji gazów i adaptacji do zmian klimatu oraz aktywności mikrobiologicznej gleb.

Cel główny programu wieloletniego to wspieranie działań w zakresie ochrony i racjonalnego wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej, ograniczanie niekorzystnego wpływu rolnictwa na środowisko przyrodnicze oraz kształtowanie jakości surowców roślinnych z uwzględnieniem zasad WPR i zmian klimatu. Realizacja tak sformułowanego celu głównego wymaga uwzględnienia 4 celów szczegółowych, wyznaczających strukturę i zakres merytoryczny programu. Cele szczegółowe programu wieloletniego to:

1. Prowadzenie i wzbogacanie systemu informacji o przestrzeni rolniczej oraz opracowywanie analiz przestrzennych;
2. Ocena i prognozowanie skutków produkcyjnych i środowiskowych WPR;
3. Doskonalenie technologii produkcji roślinnej mające na celu uzyskiwanie ziemiopłodów o pożądanej jakości w sposób bezpieczny dla środowiska przyrodniczego z uwzględnieniem zasad WPR i przewidywanych zmian klimatu;
4. Doskonalenie i upowszechnianie postępu technologicznego w celu zwiększenia innowacyjności i konkurencyjności produkcji roślinnej (rolniczej) w Polsce.

Zakres merytoryczny programu wieloletniego jest pochodną stanu aktualnego i tendencji w zakresie gospodarowania rolniczą przestrzenią produkcyjną, zasad WPR oraz przewidywanych zmian klimatycznych. Proponowany program będzie nakierowany na ocenę skutków WPR, polityki klimatyczno-energetycznej, a także na wspieranie działań mających na celu ograniczenie degradacji środowiska przyrodniczego (ochrona gleb, wód, powietrza). Jednocześnie będzie on uwzględniał problemy kształtowania jakości surowców roślinnych, wiążące się z oczekiwaniami i

presją społeczeństwa, którego świadomość zagrożeń dla bezpieczeństwa żywnościowego i zdrowia ludzi i zwierząt systematycznie wzrasta. Problemy te będą rozpatrywane z uwzględnieniem zasad WPR UE. WPR odgrywa istotną rolę w ograniczaniu niekorzystnych oddziaływań rolnictwa na środowisko naturalne. Ma ona na celu zapobieganie degradacji środowiska rolniczego i kształtowanie jakości produkcji przez stosowanie różnych instrumentów i dostosowywanie produkcji rolniczej do nowych wyzwań i uwarunkowań związanych z dyrektywami i rozporządzeniami UE.

Program wieloletni poza oceną skutków WPR będzie również uwzględniał ocenę wpływu na rolnictwo realizowanej polityki klimatyczno-energetycznej, która w coraz większym stopniu wkracza w obszar produkcji rolniczej. Szczególnie istotne są wymagania nakładane na produkcję rolniczą związane z kryteriami zrównoważonego rozwoju, w tym ograniczeniem emisji gazów cieplarnianych w uprawach rolnych wykorzystywanych na cele biopaliwowe, które wynikają z Dyrektywy 2009/28/WE. Program będzie składał się z 16 zadań pogrupowanych według dwóch obszarów. Obszar I pt. „Wykorzystanie i ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski z uwzględnieniem zasad WPR” obejmuje następujące zadania:

1. Ocena zmian w gospodarowaniu ziemią z uwzględnieniem uwarunkowań przyrodniczych, organizacyjno-ekonomicznych i procesów urbanizacyjnych oraz wskazanie działań prowadzących do racjonalnego wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej;
2. Ocena gleb na obszarach użytkowanych rolniczo w aspekcie prawidłowego funkcjonowania ekosystemów glebowych oraz wskazanie działań zapobiegających procesom degradacyjnym w stosunku do tych funkcji;
3. Monitoring różnych parametrów środowiska glebowego dla właściwej oceny WPR;
4. Ocena i kształtowanie bioróżnorodności środowiska glebowego oraz aktywności mikrobiologicznej gleb z uwzględnieniem różnych warunków siedliskowych i systemów gospodarowania;
5. Ocena możliwości i kierunków wykorzystania środowiska rolniczego Polski z uwzględnieniem koncepcji wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, specyfiki obszarów problemowych oraz kierunków rozwoju infrastruktury;
6. Ocena wpływu rolnictwa na jakość wód oraz wspieranie działań mających na celu ochronę zasobów wodnych Polski;
7. Opracowanie i doskonalenie metod oceny oraz prognozowania (modelowania) skutków środowiskowych i produkcyjno-ekonomicznych WPR i zmian klimatu;
8. Analiza i ocena wpływu działań WPR na środowisko przyrodnicze oraz strukturę, poziom, koncentrację i konkurencyjność produkcji rolniczej, z uwzględnieniem zróżnicowania regionalnego rolnictwa i specyfiki różnych grup gospodarstw;
9. Opracowanie i doskonalenie metod oraz instrumentów przydatnych do kształtowania wpływu WPR na środowisko przyrodnicze.

Obszar II pt. „Wspieranie postępu technologicznego i innowacyjności produkcji roślinnej w Polsce” współtworzą następujące zadania:

1. Analiza i ocena regionalnego zróżnicowania możliwości rozwoju różnych systemów i kierunków produkcji rolniczej oraz prognozowanie ich wpływu na środowisko przyrodnicze z uwzględnieniem zasad WPR;
2. Wspieranie gospodarki nawozowej w Polsce i ocena jej skutków środowiskowych oraz doskonalenie systemów doradztwa nawozowego z uwzględnieniem stosowania produktów pofermentacyjnych z biogazowni;
3. Ocena i wspieranie procesów wdrażania integrowanej produkcji i postępu technologicznego w produkcji roślinnej (zboża, rośliny pastewne, rośliny energetyczne);
4. Ocena możliwości kształtowania poziomu i jakości produkcji roślinnej z uwzględnieniem przewidywanych zmian klimatu;
5. Wykorzystanie wyników badań naukowych i prac hodowlanych do doskonalenia odmian oraz technologii produkcji chmielu i tytoniu zgodnie z zasadami integrowanej ochrony;
6. Analiza możliwości redukcji emisji gazów cieplarnianych, amoniaku oraz azotanów z rolnictwa w perspektywie lat 2030 oraz 2050;

7. Analiza i doskonalenie metod transferu wyników badań naukowych do doradztwa i praktyki rolniczej oraz wspieranie działalności różnych typów gospodarstw i przedsiębiorstw rolniczych.

Projekt programu pt. „Wspieranie działań w zakresie ochrony i racjonalnego wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej w Polsce oraz kształtowania jakości surowców roślinnych” istotnie odbiega zakresem merytorycznym od obecnie realizowanych i przewidywanych do realizacji programów wieloletnich MRiRW i nie powiela finansowanych w ich ramach badań. To z kolei decyduje o komplementarności zakresu problemów rozwiązywanych przez wszystkie instytucje, którym powierzono realizację programów wieloletnich i w miarę całościowym podejściu do zagadnień związanych z jakością życia oraz ochroną i wykorzystaniem przestrzeni rolniczej. Różnice pomiędzy poszczególnymi programami wynikają zarówno z zakresu tematycznego oraz grup roślin w nich badanych, jak i z poziomów zarządzania rozwojem rolnictwa i obszarów wiejskich. Zakres tematyczny wybranych programów wieloletnich realizowanych przez inne instytuty badawcze podległe MRiRW ilustruje zestawienie.

Wybrane programy wieloletnie realizowane w instytutach badawczych MRiRW

Lp.	Temat programu	Główny wykonawca
1.	„Rozwój zrównoważony metod produkcji ogrodniczej w celu zapewnienia wysokiej jakości biologicznej i odżywczej produktów ogrodniczych oraz zachowanie bioróżnorodności środowiska i ochrony jego zasobów”	Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach (2008-2014)
2.	„Działania na rzecz poprawy konkurencyjności i innowacyjności sektora ogrodniczego z uwzględnieniem jakości i bezpieczeństwa żywności oraz ochrony środowiska naturalnego”	Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach (2015-2019)
3.	„Ochrona roślin uprawnych z uwzględnieniem bezpieczeństwa żywności oraz ograniczania strat w plonach i zagrożeń dla zdrowia ludzi, zwierząt domowych i środowiska”	Instytut Ochrony Roślin – PIB w Poznaniu (2011-2015)
4.	„Poprawa efektywności gospodarowania przyrodniczo-produkcyjną przestrzenią trwałych użytków zielonych”	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy w Falentach (2011-2015)
5.	„Ulepszanie roślin dla zrównoważonych agroekosystemów wysokiej jakości żywności i produkcji roślinnej na cele nieżywnościowe”	Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Radzikowie (2008-2013)
6.	„Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej”	Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB w Warszawie (2011-2014)
7.	„Rolnictwo Polski i UE 2020. Wyzwania, szanse i zagrożenia”	Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB w Warszawie (2015-2018)

Efektem poszczególnych programów są publikacje, konferencje, warsztaty oraz ekspertyzy wykonywane dla różnych grup odbiorców.

Program wieloletni, o którego ustanowienie ubiega się IUNG-PIB wpisuje się w główne cele WPR realizowane w PROW 2014-2020 i priorytety UE, a także w cele przekrojowe, takie jak: innowacyjność, konkurencyjność, środowisko oraz łagodzenie zmian klimatu i przystosowanie do nich rolnictwa.

Realizacja programu jest komplementarna z założeniami dokumentów strategicznych, zarówno na poziomie globalnym, całej UE jak i krajowym. Będzie on również stanowił wsparcie dla polityki regionalnej. Pozwala ponadto na wykorzystanie wyników dotychczasowych badań IUNG-PIB, danych statystycznych oraz analiz agrochemicznych wykonywanych przez okręgowe stacje chemiczno-rolnicze.

Podsumowanie

Na podstawie przedstawionych informacji można stwierdzić, że programy wieloletnie spełniają istotną rolę we wspieraniu polskiego rolnictwa. Stanowią one płaszczyznę do współpracy nauki z praktyką rolniczą, doradztwem oraz władzami administracyjnymi i samorządowymi.

Są też obszarem współpracy różnych środowisk naukowych [Oleszek, Krasowicz 2013]. Dają możliwość praktycznego wykorzystania wyników badań naukowych. W przypadku istnienia tzw. niszy informacyjnych, mogą być one przesłankami do zgłaszania nowych tematów badawczych wynikających z potrzeb praktyki rolniczej lub nawiązywania współpracy z innymi ośrodkami naukowymi. Stwarzają także możliwość dostrzegania specyfiki i regionalnego zróżnicowania rolnictwa. Dostarczają wskazań praktycznych sprzyjających realizacji koncepcji rozwoju zrównoważonego rolnictwa i poprawie efektywności wykorzystania wyników badań w praktyce. Przyczyniają się ponadto do kształtowania relacji człowiek – środowisko przyrodnicze, korzystnych z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju, a także do podnoszenia wiedzy i świadomości ekologicznej społeczeństwa. Są dowodem służebnej roli nauki wobec społeczeństwa. Dają też możliwość prowadzenia na szeroką skalę działalności szkoleniowej i upowszechnieniowej.

Porównanie zakresu merytorycznego kilku programów wieloletnich z zakresu produkcji roślinnej upoważnia do stwierdzenia, że są one komplementarne wobec siebie i obejmują problemy rozwoju rolnictwa w sposób kompleksowy. Dotyczą one problemów o znaczeniu strategicznym. Jednak podstawą różnych rozwiązań i wariantów są wielostronne analizy stanu aktualnego.

Literatura

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialny zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE*, Dz.Urz. UE L 140 z 05.06.2009, z późn. zm.
- Informacje MRiRW dostępne na stronach i portalach internetowych.
- Karwat-Woźniak B. 2011: *Różnice regionalne w wybranych społecznych i ekonomicznych uwarunkowaniach funkcjonowania polskiego rolnictwa*. Roczn. Nauk. SERiA, t. XIII, z. 3, 111-116.
- Krasowicz S. 2011: *Regionalne zróżnicowanie rolnictwa a kierunki działalności doradczej w Polsce*. Roczn. Nauk. SERiA, t. XIII, z. 3, 147-152.
- Kuś J., Matyka M. 2014: *Zmiany organizacyjne w polskim rolnictwie w ostatnim 10-leciu na tle rolnictwa UE*, Zag. Ekon. Rol., z. 4, 50-67.
- Oleszek W., Krasowicz S. 2013: *Idea zrównoważonego rozwoju rolnictwa jako płaszczyzna współpracy środowisk naukowych*, [w:] *Z badań nad rolnictwem społecznie zrównoważonym*, nr 93, IERiGŻ-PIB, Warszawa, 13-27.
- Sprawozdanie z działalności IERiGŻ-PIB w 2014 roku. 2015: IERiGŻ-PIB, Warszawa, 89-90.
- Sprawozdania z realizacji programów wieloletnich IUNG-PIB w latach 2005-2014.
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych*. Dz.U. z 2013 r., poz. 885, z późn. zm.
- Ziętara W. 2014: *Konkurencyjność polskich gospodarstw rolniczych*. Roczn. Nauk. SERiA, t. XV, z. 1, 257-262.

Summary

The paper points out that the long-term programmes carried out by research institutes being under the supervision of the Ministry of Agriculture and Rural Development are focused on both analysing the current status of sustainable agriculture in Poland and supporting its development. The assumptions and goals of the three following long-term programmes implemented by the Institute of Soil Science and Plant Cultivation-State Research Institute in Pulawy in relation to present changes of the Common Agricultural Policy and widely-accepted priorities of social progress were described. The paper has proved that long-term programmes promote professional links between the scientific communities and lead to establish cooperation between the science and advisory services responsible for transferring research findings into practice. Additionally, it was revealed that the outcomes of long-term programmes offer strong support for The Minister of Agriculture and Rural Development as well as for national and local authorities.

Adres do korespondencji
prof. dr hab. Stanisław Krasowicz
Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – PIB
ul. Czartoryskich 8, 24-100 Puławy
tel. (81) 886 49 60, e-mail: sk@iung.pulawy.pl